

ΠΟΙΑ Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ;

Η κλιματική αλλαγή καθορίζεται μεν με επιστημονικά κριτήρια, ωστόσο οι λύσεις για τη διαχείρισή της απαιτούν νομικές ρυθμίσεις και γενναίες πολιτικές αποφάσεις, καθώς και δημόσιες πολιτικές που να καθοδηγούν την πράσινη μετάβαση, δηλαδή τη διακοπή του εθισμού στα ορυκτά καύσιμα και τη γρήγορη στροφή σε καθαρές μορφές ενέργειας.

Βεβαίως, η κλιματική αλλαγή δεν είναι πρόβλημα εθνικό ή περιφερειακό, αλλά παγκόσμιο. Ταυτόχρονα είναι ιδιαίτερα σύνθετο και η διαχείρισή του προϋποθέτει τη συνεργασία κρατών με πολύ διαφορετικά συμφέροντα, προτεραιότητες, επίπεδα ανάπτυξης αλλά και διαφορετικά ποσοστά εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Μια επιπλέον ιδιαιτερότητά του έγκειται στο ότι εκείνοι που ευθύνονται λιγότερο είναι περισσότερο ευάλωτοι στις επιπτώσεις της. Αυτό είναι ένα πρώτο κρατούμενο που χρειάζεται να λάβουμε υπόψη.

Ένα δεύτερο κρατούμενο είναι ότι η προστασία από την κλιματική αλλαγή συνδέεται με ένα δημόσιο αγαθό. Το πιο δύσκολο όταν έχουμε να κάνουμε με δημόσια αγαθά είναι πώς θα εξασφαλίσουμε τη συμμετοχή όλων, ιδίως όσων συμβάλλουν περισσότερο στην πρόκληση του προβλήματος. Χρειάζεται δηλαδή ένας κοινός βηματισμός και κυρίως ένας συντονισμός σε ένα ολοένα και πιο ασταθές διεθνές περιβάλλον, με πολυκεντρικό και κατακερματισμένο χαρακτήρα, δηλαδή με πολλά κέντρα εξουσίας τα οποία προσπαθούν να επιβάλουν τις δικές τους επιθυμίες.

Είναι αλήθεια ότι υπήρξαν μεγάλες καθυστερήσεις στη διεθνή συνεργασία, παρόλο που η πρώτη διεθνής συμφωνία για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η Σύμβαση πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC), η οποία υιοθετήθηκε το 1992, συγκέντρωσε πολύ μεγάλη αποδοχή,

Εμμανουέλα Δούση
Καθηγήτρια διεθνών
θεσμών ΕΚΠΑ
Κάτοχος της έδρας
UNESCO για την κλιματική
διπλωματία

καθώς την υπέγραψαν σχεδόν όλα τα κράτη του κόσμου¹. Το κείμενο εκείνο αναγνώρισε τη σημασία του προβλήματος, την ανθρωπογενή προέλευσή του, καθώς και την ανάγκη να ληφθούν μέτρα επί τη βάσει ορισμένων αρχών (αρχή της πρόληψης, αρχή της προφύλαξης, αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» κ.ά.), αφήνοντας όμως τις λεπτομέρειες εφαρμογής για αργότερα, για να ρυθμιστούν μέσα από διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του μηχανισμού που το ίδιο κείμενο δημιούργησε, δηλαδή τη διάσκεψη των συμβαλλομένων μερών ή COP όπως είναι ευρύτερα γνωστή (από το αγγλικό ακρωνύμιο Conference of the Parties) η οποία συνέρχεται μια φορά τον χρόνο. Με άλλα λόγια, η Σύμβαση ακολούθησε τη λογική της σταδιακής προσέγγισης, η οποία συναντάται συχνά στο διεθνές δίκαιο περιβάλλοντος². Η βασική ιδέα είναι να συγκεντρωθούν στον συμβατικό κύκλο όσο πιο πολλά κράτη γίνεται, ιδίως εκείνα τα οποία συμβάλλουν περισσότερο στην πρόκληση του υπό ρύθμιση ζητήματος, τα οποία αναλαμβάνουν, σε ένα πρώτο στάδιο, γενικές υποχρεώσεις συμπεριφοράς με χαλαρό κανονιστικό περιεχόμενο και, στη συνέχεια, αυτές οι υποχρεώσεις εξειδικεύονται μέσα από συμπληρωματικά πρωτόκολλα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, όμως, η προσέγγιση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να χαθεί πολύτιμος χρόνος. Αν τα κράτη είχαν αρχίσει να μειώνουν τις επιβλαβείς εκπομπές και να λαμβάνουν μέτρα από τη στιγμή που επιτεύχθηκε η επιστημονική συναίνεση για την κλιματική αλλαγή, τα αίτια και τις επιπτώσεις της, δεν θα είχαμε οδηγηθεί στη σημερινή δυσάρεστη κατάσταση, με τις παγκόσμιες εκπομπές να εξακολουθούν να παρουσιάζουν αυξητική τάση.

Δύο παράγοντες, μεταξύ άλλων, καθυστέρησαν σημαντικά την ανάληψη αποτελεσματικής δράσης. Ο πρώτος συνδέεται με μια ατυχή συγκυρία. Η αφετηρία της διεθνούς συνεργασίας για το κλίμα συνέπεσε με το παγκόσμιο άνοιγμα των αγορών και την απελευθέρωση των κανόνων του διεθνούς εμπορίου. Η ραγδαία αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης, όπως και η μαζική εξαγωγή προϊόντων σε μεγάλες αποστάσεις συνέβαλαν στη θεαματική αύξηση των παγκόσμιων εκπομπών.

Ο δεύτερος λόγος συνδέεται με τον σχεδιασμό και την προσέγγιση του προβλήματος ως αμιγώς περιβαλλοντικού, με αποτέλεσμα να προκριθούν τεχνικές λύσεις. Το θεσμικό πλαίσιο για το κλίμα θεμελιώθηκε σε ένα πρότυπο που είχε εγκαινιάσει λίγο νωρίτερα η περιβαλλοντική συνεργασία για την αντιμετώπιση ενός άλλου παγκόσμιου προβλήματος, της προστασίας της στιβάδας του όζοντος, η οποία απεδείχθη ιδιαιτέρως αποτελεσματική. Στη συγκεκριμένη περίπτωση βοήθησε βεβαίως το γεγονός ότι αφορούσε ένα μόνο βιομηχανικό κλάδο, τη χημική βιομηχανία, και βρέθηκαν γρήγορα υποκατάστατες ουσίες για τα επιβλαβή χημικά. Επιπλέον, συμφώνησαν οι ενδιαφερόμενοι να τις χρησιμοποιήσουν και, στη συνέχεια, οι διεθνείς νομικές ρυθμίσεις άνοιξαν τον δρόμο για τη σταδιακή μείωση και τελικά κατάργηση της παραγωγής και κατανάλωσης επιβλαβών ουσιών³. Στην αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος συνέβαλε ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας, η κατανόηση του προβλήματος από την κοινή γνώμη. Μια από τις άμεσες συνέπειες της τρύπας του όζοντος είναι η ραγδαία αύξηση των

¹ 197 κράτη και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

² Για μεγαλύτερη ανάλυση βλ. Εμμ. Δούση, *Η περιβαλλοντική διακυβέρνηση σε κρίση*, 2014, σελ. 151 επ.

³ Σύμβαση της Βιέννης για την προστασία της στιβάδας του όζοντος, 1985 και Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ για τις ουσίες που απομειώνουν τη στιβάδα του όζοντος, 1987.

μελανωμάτων, μιας μορφής θανατηφόρου καρκίνου του δέρματος. Έτσι, εκτός από τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις, συνεργάστηκε και η κοινωνία στην αντιμετώπιση του προβλήματος, καθώς αντιλήφθηκε τις επιπτώσεις σε ατομικό επίπεδο.

Η κατάσταση είναι διαφορετική στην περίπτωση της κλιματικής αλλαγής και τούτο διότι η διαχείρισή της θέτει τεράστιες προκλήσεις για τις εθνικές οικονομίες. Δεν αφορά μόνο έναν, αλλά σχεδόν όλους τους τομείς της οικονομίας, τη βιομηχανία τις μεταφορές, την αστική ανάπτυξη, τη γεωργία και κυρίως την ενέργεια. Με άλλα λόγια, η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα απαιτεί δραστικές αλλαγές στον τρόπο που παράγουμε και καταναλώνουμε, στον τρόπο που ταξιδεύουμε, που μετακινούμαστε στις πόλεις, που θερμαίνουμε και δροσίζουμε τα σπίτια μας. Όλες αυτές οι αλλαγές που θα επηρεάσουν τις εθνικές οικονομίες και τα κράτη θέλουν να προχωρήσουν με τους λιγότερους κλυδωνισμούς για την οικονομία τους. Αυτή η διάσταση άρχισε να γίνεται αντιληπτή όσο προχωρούσαν οι διαπραγματεύσεις. Τα κράτη είχαν πράγματι πολύ διαφορετικές αντιλήψεις για τη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής, οι οποίες δεν μπορούσαν να συγκεραστούν. Οι Ευρωπαίοι διεκδικούσαν αυστηρά μέτρα και χρονοδιαγράμματα εφαρμογής, οι Αμερικανοί υποστήριζαν ότι χρειαζόταν περαιτέρω έρευνα και ήπια μέτρα με τη χρήση μηχανισμών της αγοράς με το μικρότερο δυνατό κόστος για τη βιομηχανία, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες ισχυρίζονταν ότι δεν προκάλεσαν εκείνες το πρόβλημα και δεν ήθελαν να αναλάβουν το οικονομικό βάρος της αντιμετώπισής του. Από την άλλη άκρη της Γης, τα μικρά νησιωτικά κράτη του Ειρηνικού Ωκεανού εκλιπαρούσαν για δραστικές λύσεις γιατί βίωναν ήδη την καταστροφή.

Για πολλά χρόνια οι συζητήσεις στο πλαίσιο των COPs επικεντρώθηκαν στη διαπραγμάτευση εθνικών ποσοτικών στόχων για τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου. Η διαπραγμάτευση εθνικών στόχων σε παγκόσμιο επίπεδο αποδείχθηκε τόσο δύσκολη υπόθεση που η προσπάθεια εγκαταλείφθηκε το 2009 στην Κοπεγχάγη (COP 15).

Ένα πολύ σημαντικό βήμα έγινε το 2015 στο Παρίσι (COP 21). Μετά από μαραθώνιες διαπραγματεύσεις βρέθηκε μια κοινή συνισταμένη, η οποία αποτυπώθηκε σε μια νέα διεθνή συμφωνία, τη Συμφωνία του Παρισιού. Η Συμφωνία αυτή συμπληρώνει την αρχική Σύμβαση του 1992, τροποποιεί την ιδέα της θέσπισης ποσοτικών υποχρεώσεων σε διεθνές επίπεδο και καλεί τα ίδια τα κράτη να διαμορφώσουν εθνικά σχέδια μείωσης των επιβλαβών εκπομπών και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, και να τα αναθεωρούν σε τακτικά διαστήματα υπό διεθνή εποπτεία. Καλεί δηλαδή τα κράτη να αντιμετωπίσουν τα αίτια του προβλήματος και να παράλληλα να θωρακιστούν από την κλιματική αλλαγή με τον τρόπο που εκείνα θα επιλέξουν, λαμβάνοντας υπόψη τις εθνικές ιδιαιτερότητες. Αυτός είναι ο θεσμικός πυρήνας της Συμφωνίας του Παρισιού, η οποία προσδιορίζει για όλα τα κράτη ένα κοινό μονοπάτι για τη σταδιακή αποδέσμευση των εθνικών οικονομιών από τα ορυκτά καύσιμα και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Έκτοτε, πάνω από εκατό χώρες έχουν ανακοινώσει φιλόδοξες δεσμεύσεις για τις επόμενες δεκαετίες. Στις χώρες αυτές περιλαμβάνονται οι σημαντικότεροι ρυπαντές δηλαδή οι ΗΠΑ, η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ΗΠΑ, μετά από ένα δυσάρεστο διάλειμμα επί προεδρίας Τραμπ, υποσχέθηκαν ότι θα είναι κλιματικά ουδέτερες έως το 2050. Η Κίνα δεσμεύτηκε ότι θα το πράξει αυτό πριν από το 2060. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ένα φιλόδοξο σχέδιο, την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, που είναι ο οδικός χάρτης για τη βιωσιμότητα στην Ευρώπη για τις επόμενες δεκαετίες.

Όλες αυτές οι δεσμεύσεις στέλνουν ένα ηχηρό μήνυμα προς τους επενδυτές, τους παραγωγούς και τους καταναλωτές ότι η πορεία προς την καθαρή ενέργεια είναι πλέον μονόδρομος. Ωστόσο, τα εθνικά σχέδια δράσης που έχουν κατατεθεί μέχρι στιγμής στα Ηνωμένα Έθνη δεν επαρκούν για τη συγκράτηση της μέσης θερμοκρασίας της Γης σε ανεκτά όρια. Οι συνεχείς αυστηρές προειδοποιήσεις της επιστήμης για τους κινδύνους της ανεπαρκούς προετοιμασίας δεν έπεισαν τα κράτη να αυξήσουν την κλιματική τους φιλοδοξία.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία βρίσκεται στην τρίτη θέση στον κατάλογο των παγκόσμιων εκπομπών μετά την Κίνα και τις ΗΠΑ, έχει υιοθετήσει, όπως σημειώθηκε ήδη, ένα φιλόδοξο σχέδιο, την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Το σχέδιο αυτό έχει πολλές αναγνώσεις. Από περιβαλλοντικής απόψεως είναι ένα σχέδιο που προστατεύει το κλίμα και το φυσικό κεφάλαιο της Ευρώπης και θέτει ως προτεραιότητα να γίνει η Ευρώπη κλιματικά ουδέτερη έως το 2050, δηλαδή να μηδενίσει τις καθαρές εκπομπές άνθρακα.

Μια δεύτερη ανάγνωση είναι η οικονομική και κοινωνική. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποσκοπεί στη δημιουργία ενός βιώσιμου οικονομικού μοντέλου μέσα από μια σειρά μεταρρυθμίσεων που ξεκινούν από την απανθρακοποίηση του ενεργειακού κλάδου, τις πράσινες μεταφορές, την κυκλική οικονομία μέχρι μια νέα συμφωνία για τη γεωργία. Όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να γίνουν με δίκαιο τρόπο, ιδίως για εκείνους που επηρεάζονται περισσότερο, δηλαδή τους εργαζομένους και τις τοπικές κοινωνίες που είχαν για χρόνια εγκλωβιστεί σε ρυπογόνες οικονομικές δραστηριότητες και τώρα καλούνται να στραφούν σε βιώσιμες εναλλακτικές. Πρόκειται δηλαδή για ένα σχέδιο που δεν προκρίνει μόνο τεχνικές λύσεις για την αναχαίτιση της κλιματικής αλλαγής, αλλά επιχειρεί μια ολιστική προσέγγιση για τη μετάβαση σε ένα βιώσιμο μέλλον.

Η υλοποίηση του σχεδίου προχωρά με γρήγορους ρυθμούς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε νέο στόχο μείωσης των εκπομπών κατά 55% έως το 2030 σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 και θέσπισε τον «ευρωπαϊκό κλιματικό νόμο» ο οποίος μετατρέπει τον πολιτικό στόχο σε νομική υποχρέωση και ρυθμίζει τα αναγκαία βήματα για τη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε ήδη μια σειρά νέων νομοθετικών προτάσεων υπό τον τίτλο “Fit for 55” για την εναρμόνιση των ευρωπαϊκών πολιτικών με τον νέο στόχο μείωσης των εκπομπών.

Βεβαίως, η επιτυχημένη εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη βούληση των κρατών μελών να ακολουθήσουν αυτό το μονοπάτι και να ξαναδούν συνολικά, να αναθεωρήσουν τα αναπτυξιακά τους σχέδια και τις ενεργειακές τους υποδομές. Από τη στιγμή που η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει κοινή ενεργειακή πολιτική, τα σημεία αφετηρίας είναι διαφορετικά για τα κράτη μέλη και το καθένα χωριστά θα πρέπει να λάβει σημαντικές αποφάσεις για το πώς θα συμβάλλει στην επίτευξη του συλλογικού ευρωπαϊκού στόχου.

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία έχει και μια ακόμα ανάγνωση που αφορά την εξωτερική της διάσταση. Η εφαρμογή της θα επηρεάσει με πολλούς τρόπους την ευρύτερη γειτονιά της Ένωσης και τους εμπορικούς της εταίρους. Για παράδειγμα, θα αναδιαμορφώσει τις σχέσεις της με τους προμηθευτές ορυκτών καυσίμων, εκείνες τις χώρες που εξάγουν στην Ευρώπη πετρέλαιο και φυσικό αέριο, όπως για παράδειγμα η Αλγερία και η Σαουδική Αραβία. Θα τροποποιήσει τις συναλλαγές της με τις χώρες που παράγουν πρώτες ύλες για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και

τις καθαρές τεχνολογίες. Θα επηρεάσει επίσης το εμπόριο και τις επενδύσεις λόγω της επιβολής δασμού άνθρακα στις εισαγωγές.

Αν η Ευρώπη γίνει κλιματικά ουδέτερη σίγουρα δεν αρκεί αυτό για να σωθεί ο πλανήτης εφόσον η ΕΕ έχει πλέον ένα μικρό μερίδιο στις παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, αρκετά κάτω από 10%. Υπάρχει δε ο κίνδυνος η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας να προκαλέσει διαρροή άνθρακα σε άλλες χώρες και τότε η κατάσταση θα γίνει ακόμα χειρότερη. Συνεπώς, η μεγαλύτερη πρόκληση για την Ένωση είναι να πείσει και άλλες χώρες να θέσουν και να εφαρμόσουν φιλόδοξους στόχους, να δημιουργήσει ένα συνασπισμό για την κλιματική ουδετερότητα, κινητοποιώντας τα εταιρικά της δίκτυα, όχι μόνο κρατικούς αλλά και μη κρατικούς δρώντες. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να προετοιμάσει τη γειτονιά της και τους εμπορικούς της εταίρους για να διαχειριστούν τις συνέπειες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Όλες οι χώρες δεν έχουν τις ίδιες οικονομικές δυνατότητες ούτε την τεχνογνωσία για να προχωρήσουν την πράσινη μετάβαση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να βοηθήσει τις πιο αδύναμες χώρες να ετοιμάσουν τα δικά τους σχέδια, αλλά και να διαχειριστούν τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, ώστε να αποτρέψει τη μαζική μετανάστευση και άλλες εξωτερικές επιδράσεις στη γειτονιά της, όπως η εξαγωγή ρυπογόνων δραστηριοτήτων.

Πώς όλα αυτά επηρεάζουν την Ελλάδα; Αν και η συμβολή της Ελλάδας στο όλο ζήτημα είναι μικρή, ωστόσο επηρεάζεται άμεσα από τις συνέπειες. Δεν είναι δηλαδή σημαντικός παραγωγός, αλλά κυρίως είναι αποδέκτης του προβλήματος, όπως όλη η Μεσόγειος άλλωστε, η οποία έχει χαρακτηριστεί «θερμό σημείο» της κλιματικής κρίσης. Συνεπώς έχει κάθε συμφέρον να απαιτεί την εφαρμογή των διεθνών και ευρωπαϊκών νομικών δεσμεύσεων (δηλαδή της Συμφωνίας του Παρισιού και της ευρωπαϊκής νομοθεσίας που κατ' ουσία εξειδικεύει τις γενικές υποχρεώσεις συμπεριφοράς της Συμφωνίας) και να ακολουθεί το μονοπάτι της ταχείας απομάκρυνσης από τα ορυκτά καύσιμα, τα οποία ευθύνονται για την κλιματική αλλαγή. Τώρα καλείται να ευθυγραμμίσει την αναπτυξιακή της διαδικασία με τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και να λάβει σημαντικές αποφάσεις για το ενεργειακό μέλλον της χώρας.

Έχουν ήδη γίνει ορισμένα βήματα και έχει αρχίσει να διαμορφώνεται σταδιακά μια πολιτική για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης: Η απόφαση για την απολιγνιτοποίηση· το σχέδιο δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης, που περιλαμβάνει εμβληματικές επενδύσεις για τις περιοχές που επηρεάζονται (δηλαδή τη Δυτική Μακεδονία και την Αρκαδία), με στόχο την αναζωογόνηση των τοπικών οικονομιών και την αναπλήρωση των θέσεων εργασίας που θα χαθούν λόγω της απολιγνιτοποίησης· η καλή πορεία των ΑΠΕ, το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που θέτει ως προτεραιότητα την πράσινη μετάβαση. Όλα αυτά αποτελούν αναμφισβήτητα θετικές εξελίξεις. Το 2022 ψηφίστηκε ο λεγόμενος Εθνικός Κλιματικός Νόμος, ο οποίος ρυθμίζει όλα τα αναγκαία βήματα για τη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα. Το κείμενο αυτό θέτει εθνικό στόχο μείωσης των εκπομπών κατά 55% το 2030, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990, και 80% το 2040 (δηλαδή θέτει και ενδιάμεσο στόχο), όπως επίσης και προϋπολογισμούς άνθρακα για επτά ρυπογόνους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Θέτει επίσης νέες υποχρεώσεις για τις δημοτικές αρχές, να διαμορφώσουν σχέδια μείωσης των εκπομπών αφού χαρτογραφήσουν πρώτα το κλι-

ματικό τους αποτύπωμα, ενώ συνδέει αυτές τις υποχρεώσεις με τις χρηματοδοτήσεις για την εξοικονόμηση ενέργειας.

Ο νόμος αυτός περιλαμβάνει επίσης σημαντικές διατάξεις για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Προβλέπει, μεταξύ άλλων, την τακτική αναθεώρηση της Εθνικής Στρατηγικής για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, όπως και τη δημιουργία ενός Εθνικού Παρατηρητηρίου και μιας νέας γνωμοδοτικής επιτροπής, μεταφέροντας παράλληλα αυτές τις αρμοδιότητες από το Υπουργείο Περιβάλλοντος στο Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, το οποίο συστάθηκε το 2021. Ο Εθνικός Κλιματικός Νόμος ενσωματώνει κατ' ουσία στην ελληνική έννομη τάξη τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή και τις εξειδικεύει περαιτέρω.

Οι βιβλικές καταστροφές στη Θεσσαλία και τη Μαγνησία που συνέβησαν το 2023 έδειξαν ωστόσο με δραματικό τρόπο ότι δεν είμαστε έτοιμοι να αντιμετωπίσουμε τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και ότι η ανθεκτικότητα είναι περιορισμένη. Και αυτό οφείλεται, εν πολλοίς, όχι τόσο στην έλλειψη θεσμικού πλαισίου αλλά σε χρόνια προβλήματα και παθογένειες στον σχεδιασμό και τις υποδομές που οφείλει να διαθέτει και να διατηρεί η πολιτεία, στην επικάλυψη αρμοδιοτήτων, τον κατακερματισμό των υπηρεσιών, την πολυνομία, το έλλειμμα συντονισμού τη δύσκολη ώρα, αλλά και το έλλειμμα συστηματικής και ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στην επιστήμη, την πολιτική και την κοινωνία.

Ποιες είναι, λοιπόν, οι κυριότερες προκλήσεις ως προς το θέμα της διακυβέρνησης της κλιματικής αλλαγής και πως θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν;

Κατ' αρχάς θα πρέπει να προχωρήσει η εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου με μεγαλύτερη συνέπεια και προσήλωση στους κλιματικούς στόχους σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις. Επιπλέον, χρειάζεται να ενσωματωθούν οι κλιματικοί στόχοι σε όλες τις εθνικές πολιτικές. Δεν μπορούμε, για παράδειγμα, να προχωράμε σχέδια εξόρυξης υδρογονανθράκων και να δημιουργούμε νέες υποδομές ορυκτών καυσίμων όταν ο στόχος είναι η γρήγορη απομάκρυνση από αυτά.

Είναι επίσης σημαντικό να δώσουμε μεγαλύτερη έμφαση στην πρόληψη καταστροφών μέσα από ένα σχέδιο που θα θέτει προτεραιότητες, θα αναθεωρείται σε τακτικά διαστήματα και θα ξεπερνά τον εκλογικό κύκλο. Αυτό προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, αποσαφήνιση των αρμοδιοτήτων στη διοίκηση, ιδίως σε ό,τι αφορά τη λήψη των αποφάσεων την κρίσιμη ώρα, καθώς και την ίδρυση ενός οργανισμού παρακολούθησης, ενός ενιαίου φορέα διαχείρισης με ουσιαστικές αρμοδιότητες ο οποίος θα είναι πάνω από τις τοπικές εξουσίες, για την εφαρμογή του σχεδίου και τον συντονισμό ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα διοίκησης.

Χρειάζεται επίσης να διασφαλίσουμε καλύτερους δίαυλους επικοινωνίας ανάμεσα στην επιστήμη, την πολιτική και την κοινωνία. Η πρόσφατη εμπειρία της πανδημίας μας έδειξε ότι χρειάζεται συστηματική και επίσημη ενημέρωση από την πολιτεία σε συνεργασία με την επιστήμη. Η επιστήμη μπορεί να βοηθήσει στην ιεράρχηση κινδύνων αλλά και στην αναγνώριση των δυνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής σε όλους τους τομείς.

Επιπλέον, είναι σημαντικό οι πολίτες να λάβουν αξιόπιστη και εύληπτη πληροφόρηση για τις επιλογές που υπάρχουν και να κατανοήσουν τις προοπτικές για το μέλλον. Να δρομολογηθεί

ένας ουσιαστικός διάλογος με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων. Με αυτό τον τρόπο θα αμβλυνθεί η αγωνία των πολιτών, αλλά και θα δουν προοπτικές συμμετοχής τους στο εγχείρημα της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Διάλογος δεν σημαίνει συμμετοχή μόνο στη θεσμοθετημένη διαδικασία διαβούλευσης, δηλαδή στο τελικό στάδιο μιας πρωτοβουλίας, αλλά αφορά μια ευρύτερη διαδικασία, που απαιτεί χρόνο και ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων με όλους τους εμπλεκόμενους. Η ενεργός συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων, τόσο στον σχεδιασμό όσο και στην υλοποίηση, επιβάλλεται πλέον ως υποχρέωση της χώρας από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, όπως για παράδειγμα τον κανονισμό για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.

Για την αναχαίτιση της κλιματικής απορρύθμισης δεν αρκεί η λήψη μέτρων από την κυβέρνηση και η προσήλωση της διοίκησης στην εφαρμογή των στόχων, αλλά ούτε η μεμονωμένη ευαισθητοποίηση του ιδιωτικού τομέα και της οργανωμένης κοινωνίας πολιτών· χρειάζεται η συντονισμένη προετοιμασία και κινητοποίηση όλων των φορέων και των πολιτών για το κομμάτι που αντιστοιχεί στον καθένα. Η αδράνεια θα μας κοστίσει πολύ περισσότερο από την πρόληψη, και αυτό είναι κάτι που θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη. □